

УДК 378. 147:614.253

DOI <https://doi.org/10.32782/pcsd-2022-2-12>

Микола ЛУКАЩУК

кандидат педагогічних наук, викладач хімії, Комунальний заклад вищої освіти «Рівненська медична академія» Рівненської обласної ради, вул. М. Карнаухова, 53, м. Рівне, Україна, 33018

ORCID: 0000-0001-9177-7808

Scopus Author ID: 57283621400

Бібліографічний опис статті: Лукащук, М. (2022). Теоретичні аспекти проблеми підготовки фахівців сестринської справи до професійної діяльності. *Проблеми хімії та сталого розвитку*, 2, 93–99, doi: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2022-2-12>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА НА ЗАСАДАХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ХІМІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розкрито сутність поняття «культурологічна компетентність», та вказано підходи науковців до її тлумачення. Подано узагальнене визначення поняття «культурологічна компетентність майбутнього медичного працівника». Цю компетентність ми розуміємо як складову професійної компетентності, яка окреслена колом необхідних та достатніх компетенцій, котрі потрібні для оперативного і якісного вирішення завдань по збереженню життя (покращенню здоров'я, профілактики та гігієни) пацієнта, здатністю адекватно оцінити клінічну ситуацію в якій він перебуває враховуючи особливості соціокультурного простору. Представлено наше розуміння професійної ідентичності майбутнього медичного працівника середньої ланки, яке розуміємо як усвідомлення власної приналежності до цієї професії й уявлення особистої відповідності критеріям, які визначені особливістю професії медичного працівника та співставлення свого рівня професійної компетентності з ідеалом медичного працівника.

Визначено низку чинників через які зростає значимість та роль культурологічної компетентності у формуванні професійної ідентичності майбутнього медичного працівника середньої ланки.

Підкреслено те, що формування культурологічної компетентності майбутніх медичних працівників не потребує продовження термінів навчання, або введення до навчального плану додаткових дисциплін і спецкурсів, а можливе за умови відображення культурологічної проблематики в змісті хімічних дисциплін.

Обґрунтовано шляхам розвитку культурологічної компетентності студентів через форми та прийоми роботи у в процесі навчання блоку хімічних дисциплін. Серед них пріоритетними є: інтегративний підхід шляхом вивчення історичного та культурологічного матеріалу, системне використання інформаційно-комунікаційних технологій, організація позааудиторної роботи студентів, організація проведення експерименту, корекція готовності викладачів хімії до культурологічного спрямування освітньої діяльності.

Визначено напрямки подальших досліджень, що спрямовані на проведенні аналізу статусу професійної ідентичності студентів-медиків різних курсів денної та вечірньої форми навчання.

Ключові слова: професійна ідентичність; компетентність; культурологічна компетентність; навчання хімії; студент; майбутні медичні працівники.

Mykola LUKASHCHUK

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor of the Department of Chemical and Pharmaceutical Disciplines, Municipal Institution of Higher Education "Rivne Medical Academy" of Rivne Regional Council, (Rivne, Ukraine)

ORCID: 0000-0001-9177-7808

Scopus Author ID: 57283621400

To cite this article: Lukashchuk, M. (2022). Teoretychni aspekty problemy pidhotovky fakhivtsiv sestrynskoi spravy do profesiinoi diialnosti [The role of cultural competence in forming the professional identity of the future healthcare worker in the process of chemistry training]. *Problems of Chemistry and Sustainable Development*, 2, 93–99, doi: <https://doi.org/10.32782/pcsd-2022-2-12>

THE ROLE OF CULTURAL COMPETENCE IN FORMING THE PROFESSIONAL IDENTITY OF THE FUTURE HEALTHCARE WORKER IN THE PROCESS OF CHEMISTRY TRAINING

The article describes the essence of the concept of «cultural competence» and indicates the approaches of scientists to its interpretation. The generalized definition of the term «mid-level healthcare worker cultural competence» is presented. We understand this competence as a component of professional competence, which is defined by the range of necessary and sufficient competencies required for prompt and high-quality solving of life saving tasks (improvement of health, prevention and hygiene) of the patient, ability to adequately assess the clinical situation in which the patient is, taking into account his social and cultural space. Our understanding of the professional identity of the future mid-level healthcare worker is presented, it is understood as the awareness of one's own affiliation with the profession of healthcare worker and the presentation of personal compliance with the criteria, which are determined by the peculiarity of the profession of the medical worker and the comparison of their level of professional competence with the ideal of the healthcare worker.

A number of factors have been identified, through which the importance and the role of cultural competence in forming the professional identity of the healthcare worker increases.

It is emphasized that the formation of cultural competence of healthcare workers does not require the extension of training periods, or the introduction of additional disciplines and special courses in the curriculum, and it is possible under the condition that cultural issues are included in the content of the chemical disciplines.

The ways of development of cultural competence of students through forms and methods of work in the course of chemical training are grounded. Among them, the priorities are: an integrative approach by studying historical and cultural material, systematic use of information and communication technologies, organizing self-depended work of students, organizing an experiment, correcting the readiness of teachers of chemistry to cultural orientation of educational activity.

The directions of further researches are determined; they are pointed at analyzing status of the professional identity of medical students of various courses of day and evening forms of education.

***Key words:** professional identity; competence; cultural competence; chemistry training; student; future healthcare workers.*

Актуальність проблеми. Розвиток людської цивілізації завдячує технічному прогресу та розвитку культури. Водночас із стрімким розвитком оголилися проблеми людства, які з локальних переросли в глобальні та набули актуальності й стали життєво важливими для всіх народів світу. Метаморфози природи, що спричинені діяльністю людини, пандемічні виклики, вбогість одних й зверх багатство інших, воєнна агресивність тоталітарних режимів та протистояння ним демократичної частини світу, технічне й інтелектуальне озброєння людства водночас із відмиранням традиційних духовних цінностей набуло планетарного масштабу.

Ці та низка інших викликів, що постали перед людством у значній мірі впливають на стани, які пов'язані із здоров'ям людей у всіх його проявах та якість і тривалість життя. Відтак зволікання у запровадженні превентивних дій, що нівелюють, або послаблюють вплив таких викликів не можуть бути виправданими. Розуміючи це система охорони здоров'я України твердо стала на шлях реформування, роблячи акцент на удосконаленні системи фахової підготовки медичних кадрів, серед яких чільне місце припадає фахівцям середньої ланки.

Нашим науковцям належить глибоке усвідомлення того, що «поряд з низкою загальнопланетарних проблем проблемне поле української нації виглядає розлеглишим і складнішого рельєфу, ніж у більшості модерних націй і лежить у площині української культури» (Дзюба, 2009). Викреслена проблема має безпосереднє відображення у Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», у «Законі про мови», «Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки» де зосереджено увагу на необхідність забезпечення культурного і духовного розвитку особистості, формування культурологічної компетентності громадян та вказано шляхи реалізації через «утвердження української мови на всій території України в усіх сферах суспільного життя, що забезпечує єднання українського суспільства та зміцнення його української ідентичності» й «міжнародній співпраці та реформам, обміну знаннями, академічній мобільності студентів і персоналу, набуттю учасниками освітнього процесу міжнародних та міжкультурних компетентностей (Стратегія розвитку, 2022).

Відтак проблема формування професійної ідентичності майбутніх медичних фахівців середньої ланки перебуває в центрі уваги й простежується через специфіку фахової під-

готовки на засадах компетентного підходу. В умовах, що склалися одним із напрямків компетентнісного підходу є формування не тільки якостей, що ідентифікують фахівця як медика, але й культурологічної компетентності із сформованою сукупністю відповідних компетенцій. Ми вважаємо, що прищеплення та повноцінне формування цих компетенцій можливе не тільки в процесі вивчення дисциплін культурологічного циклу, але й у ході вивчення блоку хімічних дисциплін.

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчує важливість розуміння проблеми професійної ідентичності у становленні майбутнього фахівця, адже дана тема широко обговорюється у багатьох напрямках філософії, психології, соціології та педагогіці. На можливість знаходження ідентичності шляхом соціалізації ще наголошував вітчизняний філософ Г. Сковорода. В межах філософського осмислення самосвідомості Г. Ільїна визначила концептуальні засади проблеми самоідентичності. Вивченню питань соціально-філософського аналізу мови як засобу соціокультурної самоідентифікації особистості присвячені дослідження А. Кургузова. Дослідники О. Жирун та О. Романишина вивчали питання формування професійної ідентичності педагога. Вивченню типів педагогічної професійної ідентичності присвячені праці К. Тороп. Питанням становлення професійної ідентичності медичних працівників, зокрема медичного психолога присвячена низка досліджень А. Борисюк.

Метою дослідження є обґрунтування важливості культурологічної компетентності у формуванні професійної ідентичності майбутніх медичних працівників середньої ланки та ролі в цьому процесі хімічних дисциплін. Зважаючи на представлену мету, основними її завданнями визначено:

- проведення аналізу публікації дослідників на предмет розуміння поняття «культурологічна компетентність» і підходи до його тлумачення;
- сформулювати власне розуміння культурологічної компетентності медичних фахівців середньої ланки;
- охарактеризувати вплив культурологічної компетентності майбутніх медичних фахівців середньої ланки на формування професійної

ідентичності в процесі вивчення блоку хімічних дисциплін.

Виклад основного матеріалу. Рамки вимог щодо фахової компетентності, професійних якостей сучасного медичного працівника середньої ланки та їх місце в системі охорони здоров'я регламентовані галузевими стандартами освіти (освітньо-кваліфікаційними характеристиками, освітньо-професійними програмами) та іншими вимогами. Зокрема в етичному Кодексі медичної сестри України вказано, що «в житті і діяльності медичної сестри органічно поєднуються: високий професіоналізм, гуманність та милосердя, глибоке поняття громадського значення своєї роботи, комплексний всебічний догляд за пацієнтами і полегшення їх страждань, відновлення здоров'я і реабілітація, сприяння зміцненню здоров'я і попередженню захворювань, готовність цілком віддати себе обраній професії, навіть в самих тяжких умовах» (Етичний Кодекс, 2016). З огляду на це фахова компетентність майбутнього медичного працівника середньої ланки повинна бути наповнена не тільки сукупністю професійних якостей, але й культурологічними компетенціями, котрі формують культурологічну компетентність. З огляду на це неодмінною складовою професійної компетентності майбутніх медичних фахівців є культурологічна компетентність, яка передбачає вжиток української мови, мовного етикету, мовної поведінки та культури міжнародного спілкування (Картава, 2014: 287).

Проведений аналіз тлумачення поняття «культурологічна компетентність» у наукових публікаціях показав спектр підходів серед яких нам найбільш імпонує той, що подається в розумінні здатності ідентифікувати себе із цінностями професійного середовища (Князян, 2011). Первинним професійним середовищем з яким вступає у взаємодію майбутній медичний працівник є медичний заклад освіти де перебуваючи в лавах студентів він «поринає» в середовище, яке максимально відображає умови фахової діяльності, що породженні світом із притаманними йому особливостями, завданнями та проблемами. Саме цей етап і характеризується як фундаментальний з точки зору формування професійної ідентичності майбутнього медичного працівника.

Поміж науково-педагогічних досліджень представлені й такі, які культурологічну компетентність вивчають як складову структури загальнокультурної компетентності, як інтегровану якість, що виражається вихованістю індивіда, його широким кругозором, здатністю сприймати себе й інших в якості представника певної етнокультури, вміння вирізнити розбіжне та загальне в різних культурах і світосприйнятті їх носіїв (Галенко, 2012) та уможливує проведення діалогу культур, що дає можливість фахівцю проводити міжкультурну взаємодію (Коваленко, 2015: 171). Таке пояснення цього поняття є актуальним з позиції підходу в питаннях культивування найкращих світових традицій і технологій догляду за хворими, які проявляються у процесі співпраці. Саме тому перед колективом викладачів постають завдання сформуванню у студентів-медиків низку таких якостей та рис, що здатні цьому сприяти, як-от професіоналізм, креативність, мобільність, висока комунікативна здатність до встановлення ділової комунікації з колегами-фахівцями інших країн. Підтвердження цього знаходимо у міркуваннях Л. Маслак який стверджує, що знання іноземної мови та вправність впроваджувати її у фахову діяльність є складовою культурологічної компетентності (Маслак, 2009).

Проводячи аналіз культурологічної компетентності дослідниця К. Савченко розглядає її як «знання про історію, мову, невербальну поведінку, світогляд, табу, цінності, норми, звички, традиції, символи, поведінкові кліше, уподобання, соціальні ролі тощо» (Савченко, 2012: 223). Ми теж вважаємо це тлумачення важливим по відношенню до особистості медичного працівника, адже перебуваючи у вербальній взаємодії з пацієнтом, проводячи оглядові маніпуляції встановлює первинний сестринський діагноз, а виконуючи призначення лікаря оцінює поведінку пацієнта та планує стратегію догляду чим прискорює настання видужування.

Фахова діяльність медичного персоналу середньої ланки спрямована в першу чергу на задоволення потреб пацієнта і вирішення не тільки нагальних проблем, а й таких, котрі можуть виникнути в недалекій та віддаленій перспективі і передбачає тривалу педагогічну взаємодію з ним. Оскільки в такому процесі пацієнтом може фігурувати як окрема людина,

сім'я й родина, або якась сукупність людей, майбутній медичний працівник має оперувати елементами культурологічної компетентності вчителя. З позиції нашого дослідження культурологічна компетентність майбутнього медичного працівника як вчителя передбачає наявність в неї культурологічних знань, умінь та культурологічної готовності до їх застосування в конкретній клінічній ситуації, які націлені на взаємодію з пацієнтом та сприяють його якнайшвидшому одужанню.

Серед трактувань даної дефініції із найбільш розширеним змістом, яке нам вдалося проаналізувати є таке, що формулює О. Федорцова. Дослідниця розуміє культурологічну компетентність як «якісну, інтегративну професійно-особистісну характеристику, що визначається наявністю: загальнокультурних та національно-культурних знань та умінь виокремлювати спільне й відмінне в культурах різних країн, світосприйнятті їх носіїв, духовно-моральні властивості та мотиваційно-ціннісні орієнтації; здатності до національної самоідентифікації, інтеграції й рефлексії, готовності здійснювати культуротворчу діяльність, вести міжкультурний діалог; усвідомлення себе та кожної особистості як носія певної етнокультури, що дає змогу ефективно протидіяти антигуманістичним тенденціям у професійній діяльності і повсякденному житті» (Федорцова, 2016: 41).

Наведені тлумачення дефініції «культурологічна компетентність» описують коло якостей, які притаманні сучасному медичному фахівцю. Разом з тим важливо зауважити, що крім загальних культурологічних знань про загальнонародську і загальнонаціональну культуру сучасний фахівець в галузі медицини повинен оперувати національно-культурними матеріалами. Підтвердження наших міркувань в цій площині знаходимо в трактуванні Л. Хомич, яка стверджує, що «національні цінності базуються на світових цінностях і підпорядковані меті приєднання до загальнонародської культури, оскільки нормальна національна самосвідомість вільно сприймає всі культурно-духовні цінності людства» (Хомич, 2012: 18).

Поклавши в основу вище зазначені міркування вважаємо, що випускники вищого медичного закладу освіти повинні бути із сформованою культурологічною компетент-

ністю в цілому. Адже після закінчення фахової підготовки вони обирають широку географію працевлаштування в Україні та за її межами де пацієнтами можуть бути люди, які різняться за віросповіданням, мовними і культурними звичками та традиціями. Аргументи на користь цього знаходимо у монографії під редакцією О. Овчарука де розкрито сутність цієї компетентності як «здатності жити та взаємодіяти з іншими в умовах полікультурного суспільства, керуючись національними та загальнолюдськими духовними цінностями» (Бібік, 2004: 69).

На засадах аналізу опрацьованих наукових та дослідницько-педагогічних публікацій, власних спостережень та особливостей підготовки і фахової діяльності «культурологічну компетентність медичного працівника» ми розуміємо як невід'ємну складову професійної компетентності, яка окреслена колом необхідних та достатніх компетенцій, котрі потрібні для оперативного і якісного вирішення завдань по збереженню життя (покращенню здоров'я, профілактики та гігієни) пацієнта, здатністю адекватно оцінити клінічну ситуацію в якій він перебуває враховуючи особливості соціокультурного простору.

Беручи до уваги те, що нами раніше ґрунтовно проведений аналіз генезису та підходи вчених до тлумачення поняття «професійна ідентичність» не будемо вдаватися до аналізу цього поняття, а лише сформулюємо власне розуміння дефініції «професійної ідентичності медичного працівника», яку розуміємо як усвідомлення власної приналежності до цієї професії й уявлення особистої відповідності критеріям, які визначені особливістю професії медичного працівника та співставлення свого рівня професійної компетентності з ідеалом медичного працівника (Лукашук, 2018: 350].

Умовиводи, що виложено вище дозволяють стверджувати, що культурологічна компетентність майбутнього медичного працівника середньої ланки спрямована на розвиток:

- світоглядних позицій та ідентифікації себе як фахівця що надає медичні послуги у відповідності до займаної посади;
- глибокого усвідомлення особистої відповідальності як повноправного члена системи охорони здоров'я за долю людини, країни та людства в цілому;

- самовдосконалення та самоосвіти з метою збереження та покращення найкращих загальносвітових та національних медичних традицій і цінностей доказової медицини;

- комунікативної культури спілкування з пацієнтами, котрі мають різні погляди та іноді спотворене світосприйняття, що викликане недугою.

Нашим переконанням є те, що формування культурологічної компетентності майбутніх медичних працівників середньої ланки не потребує продовження термінів навчання, або введення до навчального плану додаткових дисциплін і спецкурсів, а можливе за умови відображення культурологічної проблематики в змісті фундаментальних дисциплін, зокрема хімічних. Приміром, в процесі навчання курсу хімічних дисциплін ми практикуємо інтегративний підхід, котрий реалізується шляхом вивчення історичного та культурологічного матеріалу, що пов'язаний з темою, яка вивчається. Особливо ефективним в цьому розрізі виступає впровадження методу проектів позаяк він пролонгується на позааудиторну діяльність студента. Синергетична взаємодія з ним проявляється у випадку системного використання інформаційно-комунікаційних технологій в якості як потужного засобу навчання так і навчальної технології.

Поряд з цим вимагає змін і організація позааудиторної роботи студентів, зміст якої потрібно наповнити заходами, котрі об'єднують інтелектуальний та емоційний вплив. Вважаємо, що тематика цих заходів повинна перебувати в органічному зв'язку з матеріалом, який студенти опрацьовують впродовж лекційних, лабораторних і практичних занять з хімії.

Специфікою навчання хімії є виконання хімічного експерименту і його виконання студентом є одним із найбільш дієвих у формуванні культурологічної компетентності майбутнього медичного працівника, адже він сприяє формуванню внутрішньої мотивації. Вагомим підсиленням культурологічної спрямованості хімічного експерименту є розкриття викладачем, або студентами історичних аспектів його першого виконання та авторства. У разі прив'язаності хімічного експерименту до медичної теорії, або безпосереднього використання в практичній медицині вважаємо за потребу акцентування уваги на історичний аспект та його вплив на

подальший розвиток медицини. Таким чином заздалегідь сплановане проведення хімічного експерименту, з позиції міжпредметної інтеграції та фахового спрямування, викладач отримує в своє розпорядження дієвий інструмент формування культурологічної компетентності яка є матрицею професійної ідентичності майбутнього медичного працівника.

Висновки з даного дослідження дозволяють вважати, що культурологічний підхід до викладання блоку хімічних дисциплін санкціонує імплементацію майбутніх працівників середньої ланки в світ цінностей, знання та зміст професійної культури, що вирізняє їх серед фахівців інших галузей. З цією метою вбачаємо створення дидактичного комплексу

інформаційного забезпечення навчання блоку хімічних дисциплін (авторських посібників, методичних рекомендацій, практикумів, задачників та ін.), які збагачують зміст існуючих підручників матеріалом культурологічного змісту. Також потребує коректування готовності викладачів хімії до культурологічного спрямування освітньої діяльності шляхом проведення низки заходів (тематичні курси, стажування, вивчення досвіду тощо).

Проведене дослідження не вичерпує всі аспекти даної проблеми, а відтак, **перспективи подальших досліджень в даному напрямку вбачаємо** у проведенні аналізу статусу професійної ідентичності студентів-медиків різних курсів денної та вечірньої форми навчання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Галенко А. М. Культурологічна компетентність у структурі професійних компетентностей студентів філологічних спеціальностей. *Науковий вісник Донбасу*. 2012. № 4. URL: <https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwi99OWh36b7AhVohosKHamdAUYQFnoECA4QAQ&url=http%3A%2F%2Fivd.luguniv.edu.ua%2Farchiv%2FN20%2F12gamsfs.pdf&usg=AOvVaw24-aqCWm0AKvhCqQhfp-V> (дата звернення: 11.11.2022)
2. Дзюба Іван. Проблеми і перспективи української культури. *Радіо Свобода* : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1495357.html> (дата звернення: 11.11.2022)
3. Етичний Кодекс медичної сестри України. URL: http://medmedsestrunstvo.blogspot.com/2016/03/blog-post_16.html (дата звернення: 11.11.2022)
4. Картава Ю. Професійна компетентність учителя української мови та літератури як педагогічна категорія. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]. Сер. : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 132. С. 285-288.
5. Князян М. Роль самостійно-дослідницької діяльності у формуванні системи компетентностей майбутніх учителів іноземних мов. *Наукові записки КДПУ. Серія : Педагогічні науки. – Кіровоград : КДПУ*. 2011. Вип. 97. С. 3–6.
6. Коваленко О. Ю. Культурологічний підхід при формуванні міжкультурної компетентності у студентів у процесі вивчення іноземних мов студентами-економістами. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Філологія*. 2015. № 15. Т. 1. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v15/part_1/48.pdf (дата звернення: 11.11.2022)
7. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: монографія за ред. О. В. Овчарука. – Київ : К. І. С., 2004. 112 с.
8. Лукашук М. Роль самоосвітньої компетентності у формуванні професійної ідентичності в процесі природничонаукової підготовки медичних сестер. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : педагогічні науки*. Хмельницький : Видавництво НАДПСУ, 2018. № 3(14). С. 346-358
9. Маслак Л. П. Роль і місце міжкультурної комунікації у процесі формування культурологічної компетентності майбутніх офіцерів. *Науковий Вісник Чернівецького університету*. 2009. Вип. 1. С. 105–111. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/3958/> (дата звернення: 11.11.2022)
10. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки // *Відомості Верховної Ради України* (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 8.11.2022)
11. Савченко К. Ю. Формування професійної компетентності майбутніх учителів філологічних спеціальностей засобами моделювання педагогічних ситуацій : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кривий Ріг, 2012. 293 с.
12. Федорцова О. Г. Формування культурологічної компетентності майбутніх інженерів енергетиків у процесі вивчення гуманітарних дисциплін : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир. 2016. 311 с.
13. Хомич Л. Зміст культурологічної парадигми розвитку педагогічної освіти. *Культурологічна складова професійного розвитку педагога: Зб. наук. праць*. Київ-Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2012. 126 с.

REFERENCES:

1. Halenko A. M. Kulturolohichna kompetentnist u strukturi profesiinykh kompetentnostei studentiv filolohichnykh spetsialnostei. [Cultural competence in the structure of professional competences of students of philological specialties]. A. M. Halenko. Scientific Bulletin of Donbass 2012. № 4. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rc=t=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKewi99OWh36b7AhVohosKHamDAUYQFnoECA4QAQ&url=http%3A%2F%2Fmvd.luguniv.edu.ua%2Farchiv%2FNN20%2F12gamsfs.pdf&usg=AOvVaw24-_aqCWm0AKvhCqQhfp-V [in Ukrainian].
2. Dziuba Ivan. Problemy i perspektyvy ukrainskoi kultury. Radio Svoboda. [Problems and prospects of Ukrainian culture. Radio Liberty (Svoboda)]. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/1495357.html> [in Ukrainian].
3. Etychnyi Kodeks medychnoi sestry Ukrainy. [Code of Ethics of the Nurse of Ukraine]. URL: http://medmedsestrunstvo.blogspot.com/2016/03/blog-post_16.html [in Ukrainian].
4. Kartava Yu. Profesiina kompetentnist uchytelia ukrainskoi movy ta literatury yak pedahohichna katehoriia. [Professional competence of the teacher of Ukrainian language and literature as a pedagogical category]. Yu Kartava. Scientific notes of Kirovograd Volodymyr Vynnychenko State Pedagogical University. Series Pedagogical Sciences. 2014. Vyp. 132. pp. 285-288 [in Ukrainian].
5. Kniastian M. Rol samostiino-doslidnytskoi diialnosti u formuvanni systemy kompetentnostei maibutnikh uchyteliv inozemnykh mov. [The role of independent research activity in forming the system of competences of future foreign language teachers.] M. Kniastian. Scientific Notes. Series. Pedagogical Sciences. Kirovograd: KDPU. 2011. Vyp. 97. pp. 3-6 [in Ukrainian].
6. Kovalenko O. Yu. Kulturolohichni pidkhid pry formuvanni mizhkulturnoi kompetentnosti u studentiv u protsesi vyvchennia inozemnykh mov studentamy-ekonomistamy. [A cultural approach to the formation of students intercultural competence in the process of studying foreign languages by students-economists]. O. Yu. Kovalenko. Scientific Bulletin of the International Humanities University. Series: Philology 2015. № 15. T. 1. URL: http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v15/part_1/48.pdf [in Ukrainian].
7. Bibik N. M. Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovi dosvid ta ukrainski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky: monohrafiia. [Competent Approach in Contemporary Education: World Experience and Ukrainian Perspectives: Library of Education Policy: Monograph]. red. O. V. Ovcharuk. Kyiv. K. I. S., 2004. 112 p. [in Ukrainian].
8. Lukashchuk M. Rol samoosvitnoi kompetentnosti u formuvanni profesiinoyi identychnosti v protsesi pryrodnychnonaukovoï pidhotovky medychnykh sester. [The role of self-education competence in professional identity formation in the natural and scientific training process of nurses] M. M. Lukashchuk, I. M. Lukashchuk. Collection of scientific works of the National Academy of State Border Guard Service of Ukraine. Series: Pedagogical Sciences. 2018. № 3(14). pp. 346-358 [in Ukrainian].
9. Maslak L. P. Rol i mistse mizhkulturnoi komunikatsii u protsesi formuvannia kulturolohichnoi kompetentnosti maibutnikh ofitseriv. [The role and place of intercultural communication in the process of forming the cultural competence of future officers]. L. P. Maslak. Scientific Bulletin of Chernivtsi University. 2009. Vyp. 1. pp. 105–111. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/3958> [in Ukrainian].
10. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2022-2032 roky. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR). [On the approval of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032. Information of the Verkhovna Rada of Ukraine] (BBP). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> [in Ukrainian].
11. Savchenko K. Yu. Formuvannia profesiinoyi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv filolohichnykh spetsialnostei zasobamy modeliuвання pedahohichnykh sytuatsii. [Formation of professional competence of future teachers of philological specialties by means of modeling pedagogical situations]. dys. ... kand. ped. nauk. spets. 13.00.04. Kryvyi Rig. 2012. 293 p. [in Ukrainian].
12. Fedortsova O. H. Formuvannia kulturolohichnoi kompetentnosti maibutnikh inzheneriv enerhetykiv u protsesi vyvchennia humanitarnykh dystsyplin. [Formation of cultural competence of future energy engineers in the process of studying humanities]. dys. ... kand. ped. nauk. 13.00.04. Zhytomyr. 2016. 311 p. [in Ukrainian].
13. Khomych L. Zmist kulturolohichnoi paradyhmy rozvytku pedahohichnoi osvity. Kulturolohichna skladova profesiinoho rozvytku pedahoha. [Content of the cultural paradigm of pedagogical education development. The cultural component of the teacher's professional development. Collection of scientific works]. Zb. nauk. Prats. Kyiv-Nizhyn. Vydavets PP Lysenko M. M. 2012. 126 p. [in Ukrainian].